

Iztok Simoniti

Meta Kušar z Iztokom Simonitijem

Kušar: Verjameš, da lahko človek sovraštvo zavestno nadzoruje in omejuje?

Simoniti: Ko človek spozna, da gre za njegovo preživetje ali za zadostitev njegovih potreb, se zlu zavestno ne bo odrekel. Pripravljen bo narediti vse, da se bo uveljavil. V neki situaciji lahko tudi spozna, da ga bivanje z drugačnimi ne ogroža. Kot veš, veliko razmišljam o monoteističnih religijah in monističnih totalitarizmi, ki jih imam za njihove brezbožne otroke, ker organizirajo življenje s preveč nasilja. Monoteistična religija, kot se je uveljavljala z zahodno prakso, kljub nauku o ljubezni ni pokazala prav nobene miroljubnosti. Včasih pride do taktičnega zavezništva, takrat ko se ne da uveljaviti prvenstva enega boga, naj bo to Jahve ali krščanski troedini Bog ali islamski Alah, vendar bo ob prvi priložnosti, ko bo najmočnejši svojo moč lahko uveljavil nad drugim, to tudi storil. Sovraštvo bo izhajalo prav iz prepričanja, da je moj bog največji in moja resnica edina prava. Če sebe definiraš tako, da se želiš pokazati drugačnega od svojega predhodnika, je sovraštvo dobra metoda za uveljavljanje drugačnosti.

Kušar: Celo nacizem in boljševizem sta nekaj let prijateljevala?

Simoniti: Skupaj s fašizmom. Veš kaj, dogovor Molotov-Ribbentrop je trajal samo tri leta, nacizem pa dvanajst let. Prave narave teh dveh monizmov ne razločujem od monoteističnega pogleda na svet, ker monizem trdi, da vse, kar je bilo na tem svetu in tudi kar še bo, lahko razložimo, pravzaprav moramo razlagati, samo znotraj enega sistema idej, zato za nobenega drugega ni prostora. Tako kot judaizem ni prenesel krščanstva in je začel obračunavati s kristjani, so tudi kristjani, ko so dobili dovolj moči, začeli obračunavati z judi. Še celo dlje so šli, saj so v liturgijo vgradili molitev za izdajalske jude. Zdaj je ni več, vendar sem imel v svoji družini kar nekaj pobožnih starih tet, ki so še bile prepričane, kako zelo so judje umazani, ker so ubili Jezusa. Fašizem je trajal dvaindvajset let, komunizem pa sedemdeset. Saj

vemo, zakaj sta se sovražna monizma dogovorila za ta kratek čas. Človek, ki sebe opredeli s smislom in ciljem, ki sta definirana zunaj njega, torej z rečmi, ki jih razumemo pod *monos theos*, dobi globoko, za drugega nevarno, notranje spoznanje. Kaj pa je razpad krščanstva leta 1054 ter pozneje delitev krščanstva na protestantizem in katolike? Kaj pa je vse to drugega kot kričanje: Samo naša pot je prava. Ali ni to sistematično ustvarjanje heretikov in sovražnikov? Gibanje za enotnost kristjanov mogoče šele v zadnjih petih, šestih letih dobiva neke druge oblike, ker Vatikan, ki je ta razkol povzročil, dojema strašen upad vernikov in v enotnosti sluti rešitev. Vatikan, ki je seveda tipičen rezultat evropske politike, ne more sporočati drugega, kar sporoča judovsko-krščanska tradicija: Samo moj Bog je pravi, najboljši in tako naprej.

Kušar: Zdaj ciljaš na zadnji miselni napad papeža na islam v Regensburgu?

Simoniti: Ja. Lepo te prosim, reči, samo naša vera je tista, ki lahko ustvari perspektivo ...

Kušar: Ti si poklicni diplomat države Slovenije in zagovarjaš interese naše države, mar ne?

Simoniti: V mednarodni skupnosti, ki jo sestavljajo suverene države – prav kmalu bomo dobili novo suvereno državo na območju južnega Sudana, pred kratkim smo dobili državo, ki se imenuje Kosovo –, so diplomati ljudje, ki so po službeni dolžnosti dolžni zagovarjati interese svoje države, tako kot so jo po službeni dolžnosti vojaki dolžni braniti in so sodniki dolžni soditi in so državni uradniki dolžni skrbeti, da državni stroj dobro in hitro teče. Če diplomat začuti osebni konflikt s tem, kar počenja njegova država, in v svoji diplomatski karieri sem videl kar nekaj primerov, ko so se diplomati soočali z realnostjo politike svojih držav, ki je bila v nasprotju z njihovo etiko in moralo, lahko odstopi ali pa ostane v državi, v kateri služi. Tako je odstopilo nekaj ambasadorjev Egipta, ki se niso strinjali s Sadatovo politiko miru z Izraelom, tako so vzhodnjaki ostajali na Zahodu; na primer Czesław Miłosz. Nekateri pa so začeli delati tudi za druge obveščevalne službe.

Kušar: Papež zagovarja rimskokatoliške interese, tako kot si ti, ko si bil tri leta glavni pogajalec za celotno mejo med Slovenijo in Hrvaško, zagovarjal slovenske.

Simoniti: Samo na ta način, da sem jaz zagovarjal slovenske interese in od svojega hrvaškega kolega pričakoval, da bo on hrvaške, je mogoče priti do sporazuma, ki ga bosta obe strani razumeli kot pravičnega. Samo tak sporazum bo imel možnost preživeti.

Kušar: Morda se bo človeški duh dovolj razvil, da bodo za isto mizo sedli voditelji monoteizmov, ker smo se od srednjega veka vendarle spremenili. Komaj nekaj let glasno govorimo o človekovih pravicah kot o nečem, kar bomo morali uveljaviti. Tridesetletna vojna ni prinesla zmage, ampak so se katoliki in protestanti morali še leta pogajati, da so protestanti in njihovi kralji postali priznana politična moč.

Simoniti: Ja, izjemno sofisticirana diplomatska pogajanja so potekala od leta 1642 do leta 1648, vendar je kljub koncu verske vojne v srcih katolikov in protestantov ostalo sovraštvo. Še danes je. Razumljivo, da vsak zagovarja svoje, vendar naj se pogloblja še v napotke za sobivanje z drugim, ki ga krščanski nauk imenuje "moj bližnji". Če nekdo leta 2006 reče, da je njegova vera edina prava in njegova Cerkev edina prava, vse ostale pa niso tako prave, kaže epistemološko nadutost. Tak govor pomeni, da bi te rad naredil za pripadnika svoje, to je najboljše vere, in da samo čaka na priložnost, da to doseže s silo.

Kušar: Ali ne preti mnogo večja nevarnost pripadnikom islama, ki v islamu zahtevajo reforme, kakor pa je ta, s katero naj bi krščanstvo ogrožalo islam? Ti razumeš, zakaj anglikanski škofi prestopajo v katoliško vero?

Simoniti: Saj vemo, da jih je prestopilo le nekaj, vemo pa tudi, da je samo lani v Avstriji iz Cerkve izstopilo 87.000 katolikov, največ v zadnjih letih.

Kušar: Najbrž zaradi plačila cerkvenega davka.

Simoniti: Si predstavljaš, koliko bi jih izstopilo v Sloveniji, če bi uvedli tak davek?

Kušar: Ne, si ne. Znameniti William Byrd je pisal motete, psalme, maše, ki so bile namenjene izvajanju doma, v salonu, in plačeval davek zase, za ženo in služinčad, ker so v protestantski Angliji redno obiskovali katoliške maše. Veliko razmišljaš o individuumu Zahodne Evrope. Gotovo ga je psihološko spodbujala vera v Boga, ki vsakogar kliče po imenu, kar pomeni, da je človek osebno odgovoren za vse, kar

počne. Zdaj že razumemo, da je religija prepotrebna zaščita človeka pred silami, ki so jim nekdaj rekli temne, hudičeve, danes vemo, da so res temne, to je nezavedne, ter da so v nas, ne v sovražnikih. Ker je Kristus enkratna sinteza strašnih nasprotij, ostaja neskončno zahteven model za človeka, vernika in duhovnika. Davki so za "cesarja", Bog pričakuje notranje, psihično, žrtvovanje.

Simoniti: Problemi človeškega zla so tako fundamentalni, da so razlage, kje je zlo situirano, vedno legitimne in prvo dejanje humanizma. Človeka je upravičeno tako zelo strah samega sebe, da išče koren zla v vsem.

Kušar: Misliš, da človeka vodi zavest ali ga vendarle vodi nezavedno?

Simoniti: Verjamem, da vsaj v Zahodnem svetu v človeškem življenju prevladuje zavedno. Bi bil pa nadut in trapast, če bi si upal trditi, da je svet podzavestnega manjši. Razlogi iz neobstoječega človeškega sveta, tistega, za katerega slutimo, da je, pa ne vemo, kakšen je, so seveda močni in se tudi kažejo v tem življenju. Mislim, da so predstave o nebesih, raju, posmrtnem bivanju prav od tam, zato nas mora predvsem zanimati, kaj je človek, ki verjame v neobstoječi svet, pripravljen zaradi tega narediti na tem svetu tistim, ki v ta svet ne verjamejo. V mislih imam fundamentaliste vseh vrst. Potreba po metafizičnem, religioznem, nadnaravnem vsekakor ni manjša od potrebe po realnem, tukajšnjem svetu. Ena od zakonitosti človeške ustvarjalnosti je prav v tem, da s spreminjanjem neznanega v znano najbolj utrjujemo spoznanje, da je neznano vedno večje od znanega.

Kušar: Premalo se zavedamo, da nezavedno deluje, ne glede na to, ali verjamemo, da je ali ne. Kot mlad diplomat si se najprej srečal z vzhodnjaško iracionalno intuitivnostjo. Si ob tem doživel šok?

Simoniti: Moja prva služba je bila v Kairu, še v Jugoslaviji. Ker diplomacija v teatru življenja zagotavlja boljše sedeže in te malo zaščiti z imunitetami, malo s privilegiji, malo z državo in ker imaš na katerem koli koncu sveta toliko dela kot ga ima dober uradnik doma, nimaš prav veliko časa za poglobljanje v drugačno življenje. Kairo gotovo da odlično profesionalno izkušnjo in fantastično duhovno. Za duhovno sem bil, ugotavljam zdaj, še malo premlad. Dva tisoč šeststo let egiptovske, nekaj stoletij grško-rimske, tisoč petsto let arabske, pa še ob vdorih perzijska, asirska, judovska in krščanska

kultura je koncentracija, ki je drugod ni. Morda so zaradi tega sodobni Egipčani tolerantni. Tu ne gre čisto za umiranje, ampak za prehajanje ene civilizacije v drugo. Zato nas mora tudi danes zanimati nadaljevanje življenja, ko smo nasičeni z jezikovno, nacionalno, religiozno, zahodno, azijsko identiteto. Egipt je izjemno poučen, saj prisluhniti drugim pomeni tvegati, da o sebi izvemo kaj, česar nismo vedeli, ali kaj, česar nočemo vedeti. Plovba po Nilu, žlahtno ždenje v tisočletni mošnji ali postopanje med piramidami človeku spusti zgodovino za vrat, če dovoli ali ne.

Kušar: Tvoji ženi se je v Kairu sanjalo o gozdovih, jagodah, jabolkih, ali si ti hodil na tržnico po sveže dateljne in zajce, ki jih sproti koljejo, mogoče golobe?

Simoniti: Veš, golobe utaplajo. *Deux pigeon avec pommes frites* se tam je že stoletja. Surovo klanje ni rešljivo, dokler bomo jedli meso. *Košer* ali *halal* ubijanje ob slovesnostih, ko je kler obvezno prisoten, je enako grozno. Vem, da Kitajci živi opici odprejo lobanjo in postrežejo možgane, Tajci z živih kač vlečejo kožo in Finci ti ponudijo ovčje oko. Nič od tega nisem hotel niti gledati niti jesti.

Kušar: Takrat je bilo v Egiptu nevarno, kot je bilo zdaj spet, ko so čakali, da bo Mubarak odstopil.

Simoniti: Ko sem bil v Egiptu, so pobožni, iskreni, dobri, zavedni muslimani ubili predsednika Sadata, ker je sklenil mirovni sporazum z njihovimi smrtnimi sovražniki, z Izraelom. Egipt, Jugoslavija in Indija so bili vodilni gibanja neuvrščenih, vendar Egipčani Tita niso marali, ker se je po vsakem njegovem obisku povečala represija, in tako naj bi leta 1966 Naser ukazal ubiti Sayeda Qutba, znamenitega intelektualca, poeta in teologa muslimanskih bratov. To so mi o Titu pripovedovali šele po nekaj letih bivanja v Egiptu. Tudi s služinčadjo sem opravljal test človečnosti, ker Slovenci ne spadamo k patricijskim narodom, da bi imeli že v krvi odnos do služinčadi.

Kušar: Ko vse dneve govoriš samo francosko, angleško, italijansko, srbsko in mogoče celo sanjaš v teh jezikih, ali čutiš, da izgubljaš sebe?

Simoniti: Ko začneš sanjati v tujem jeziku – in to se seveda zgodi –, je čas za odhod. Angleži pravijo, da moraš stran, ko začneš čutiti preveč afinitete do domačinov – *when you go native* –, ker pred tujci ne

boš več dobro zagovarjal “egoističnih” interesov svoje države. Najbrž maloštevilen narod preskoke iz ene kulture v drugo še naprej šteje za izdajstvo, a včasih izbor ni nič slabega. Moj rod je zelo številčen. Raztepeni smo po vsem svetu in danes so neki Simonitiji Slovenci, drugi so Francozi, tretji Italijani, precej jih doma govori angleško in nemško. Imamo sorodnike, ki so se pisali Rodič, ker je bil prednik Srb, uskok. Že pohrvačen je prišel v Italijo, kjer so mu priimek spremenili v Rodinis. Svoji ženi, moji slovenski teti, je rekel: “*Non mi voglio sentire questa lingua sporca!*”, ona pa mu je zabrusila: “*Ma muči, muči ti prekleti Serb!*” Ostala sta skupaj do konca življenja. Ko tej zgodbi pogledam pod kožo, postane zelo zapletena, vendar mislim, da je mešanica dobra, saj čistost zahteva nasilje. Dvesto petdeset let se imamo Simonitiji za Slovence, čeprav imamo največ dokumentov v tujini. Ko se srečujemo v Goriških Brdih, jih iz sveta nikoli ne pride manj kot dvesto, pogosto tristo. Vse organizira srčni sorodnik Peter Simoniti.

Kušar: Kaj razmišljaš o svojem očetu, ki je kot desetleten fantič prišel iz Brd na klasično gimnazijo v Ljubljano?

Simoniti: Imel je običajno hrupno študentsko življenje, čeprav je v internatih tolkel tipično mizerijo podeželske večine. Ko ga je nekoč, ko je bil že študent akademije za glasbo, obiskal bogat stric, sta šla skupaj po ljubljanski promenadi. Ker je očetu odzdravilo preveč ljudi, mu stric ni dal denarja, saj je bilo zanj vagabundsko poznati toliko ljudi. Večkrat se čutim očetovega dolžnika. Po njegovi smrti nam je RTV dal trakove s petnajstimi urami njegove glasbe. Ko jo zbrano poslušam, skušam čutiti, kakšno življenje, ob tistem, kar vem, je še živel. Njegova humanistična triada je bila *kruh, upanje, ljubezen* in ni čudno, da je verizem postal njegov umetniški *credo*. V otroštvu smo se otroci z njim postavljali, ker so vsi vedeli, kdo je Rado Simoniti. Njegove glasbe pa nismo poslušali, kakor tudi sosedova Matjaž in Jure Kocbek takrat nista brala očetove poezije. Izjema je bil sošolec Vasko Pregelj, ki je že v gimnaziji govoril o bremenu zaradi očeta slikarja in deda pisatelja. Takrat tega nisem razumel in tudi danes tega ne razumem popolnoma. Spomnim se, da me je oče, v navalu odgovornega očetovstva, enkrat poklical v svojo delovno sobo in me v slovesni drži nagovoril, naj se zdaj, ko sem maturiral, odločim, kaj bom študiral, ker bo spoštoval mojo odločitev. Odvrnil sem mu, da sem že v tretjem letniku fakultete in da verjetno misli na mlajšega Vaska. Iz zadrege se je rešil tako, da mi je takoj naročil, naj v sobo hitro pokličem mamo.

Kušar: Do kapitulacije Italije je bil dirigent v Operi, potem je odšel v partizane, ne?

Simoniti: Še danes ne vem, zakaj za Opero ni veljal kulturni molk. Bila je odlično zasedena in fašistična *missione civilisatrice* je v Ljubljano pripeljala celo rimsko opero in slavnega Benamina Giglija, ki je pel na Kongresnem trgu. Ob takem *civiliziranju* pa je fašistični general Robotti napisal zaznamek: "Premalo se ubija."

Kušar: Bil si dober sabljač, na tekmovanju v Budimpešti si spoznal celo nečaka pisatelja in esejista Béle Hamvasa.

Simoniti: Kot otrok sem požiral Zevaca, Dumasa, Sienkiewicza, videl vse filme z Jeanom Maraisom in mnoge črne gusarje, Robine Hude in Zoroje. Vročično sem čakal četrtke, da sem v trafiki kupil Belo-črne zvezke Večera, ki so objavljali viteške zgodbe Michela Zevaca s podrobnimi opisi sabljaških dvobojev. Tam sem spoznal rapirje, meče, florete, sablje, bodala in zaljubljene ženske. Prve lekcije sabljanja mi je dal moj starejši brat Simon, ki je imel najboljšo sabljaško tehniko in stil v prejšnji državi. Uspeh mi je godil, sabljanje je bilo fantovanje, fantovsko postavljanje doma in po svetu. Šampioni imajo več šans pri puncih, sicer pa zmage krepijo zmotno predstavo o sebi. Nečimrnost, ki jo za seboj pušča banalni uspeh, nas hitro zapelje v neumnost. Današnji poraz evropske "multikulti" politike je posledica brezobzirnih in banalnih uspehov Zahoda, ki uvaža in getoizira ljudi tujih kultur. Biznis in politika jih obravnavata kot manjvredne.

Kušar: Če imaš krizo identitete, tudi nacionalne, ne moreš biti dobro kulturno opremljen, iz česar sledi tudi slaba delovna morala in lumpenproletarskost.

Simoniti: Identiteta je večna in glavna tema grškega *Gnothi seauton*; za vsako ceno hočemo vedeti, kdo smo. Diplomatom kozmopolitizem ni tuj. *Ubi bene ibi patria*, vendar ob tem točno vemo za korenine. Ko si dolgo v tujini, zelo razmišljaš, od kod si. Bolj ceniš svoje ljudi, mnogo bolj kot takrat, kadar živiš z njimi. Če si nekje "sedem let", vidiš tudi kaj dobrega v tujini, česar ne smeš razlagati doma, ker boš pogorel. Spomnim se odličnih lekcij o demokraciji. Ženska ti v finskem parlamentu jasno pove, da je demokracija na dobri poti, ko elite razumejo, da demokracija ni stvar elit. V Skandinaviji sem doživel, da je kultura način, kako ljudje v vsakodnevnem življenju ravnaajo drug

z drugim. To nas še čaka. Opazovanje teh družb mi vzbudi, če se ne sliši pretenciozno, epistemološki optimizem. Spoznaš, da je z lastno pametjo in osebnostjo mogoče narediti dobro družbo, ki brez prevelikih težav omogoča, da se za smisel in cilj življenja ni treba takoj, ko izgovorimo ti besedi, sklicevali na metafiziko in transcendenco.

Kušar: Dve leti pred Švedsko so Angleži dobili premierko in Nemci jo imajo zdaj ...

Simoniti: Po tisočletjih moškega tekmovanja za politični Olimp, je to že kar velik civilizacijski korak naprej, da izvolijo žensko za predsednico vlade, če ta uveljavlja ženski pogled na svet. Se ti ne zdi, da je to za vse moške okoli nje kreativno? Mislim, da ženske moške naučijo mnoge stvari, mene so bistvene. Na ta način se kompletirajo naravna nasprotja, svet se uravnotežuje in smisel je lažje spoznaven. Zahod stremlji k uspehu, Vzhod bolj k harmoniji. Na Vzhodu namreč izkustvo ne pomeni samo to, kar vsak kot posameznik doživi, ampak pomeni vse Izkustvo, torej izkušnjo Vsega, kar živi in biva. Spopad idej je v temelju spopada civilizacij. Moški in ženske smo zelo različni, vendar je moška interpretacija življenja dosegla brutalne vrhunce, o tem pišem v knjigi *Historia Magistra Mortis*. Prepričan sem, da je prav zaradi eksistenčne nuje treba ženskam dovoliti, da usmerjajo družbo.

Kušar: Prebrala sem to knjigo in jo priporočam nekdanjim članom monizma in njihovim nasprotnikom, pa tudi kristjanom in ateistom. Spodbuja odnos do resničnosti, kar je nadvse zdravilno za vsakega državljana. Ti odkrito navijaš za ženske, bravo. Mene skrbi, da bomo ženske dobile vedno več dela, zaradi česar bo manj časa, da bi pomirjale notranja nasprotja z moškimi, ki se vse bolj umikajo, celo psihološko feminizirajo.

Simoniti: Enostavno ti bom odgovoril. Navadnim ljudem, kot sem jaz, so primarna čutila v pomoč. Ženska je pomembna, da moški lažje vzremo smisel in cilj življenja. Mnogo lažje kot z branjem zapletenih filozofij in teologij ali frustrirane poezije. Saj si umetniki ne domišljajo, da zmore umetnost več kot resnični dotik med dvema. Umetnosti se bolj ukvarjajo z bolečino zaradi odsotnosti dotika. Bil pa sem zelo vesel, ko sem zadnjič vso soboto in nedeljo bral Gallimardovo antologijo *Les poètes de la Méditerranée* – darilo francoske ambasadorke – in videl, da je Slovenija zastopana z dvema ženskama in enim moškim. Pred poezijo imam zaradi zgoščenosti še vedno

kompleks, ampak ob branju te knjige spet razumeš, zakaj poezija ostaja način, ki najbolj natančno pripoveduje, zakaj je človek človek. Grk pokaže svoje pravoslavje, Maročan, ki se je šolal v Franciji, pokaže, da je Arabec, Egipčan ima za svojimi verzi tisočletne skrivnosti, Albancu srce bije enako kot drugim in vsi ti ne pišejo zelo drugačnih pesmi od tistih, ki so jih objavili Eriki Vouk in Meti Kušar. Vse pesmi sto enega pesnika pripovedujejo moje stvari, v njih je zajet Mediteran, iz katerega izhajam, čeprav vem, da se tudi kitajskega in indijskega pesnika da brati na podoben, univerzalni način. Potreba po poeziji ne bo usahnila.

Kušar: Tvoja pisarna na Ministrstvu za zunanje zadeve gleda na tvojo otroško sobo, ki je bila na Prešernovi 12. Kakšni spomini so še tam?

Simoniti: Natančno se spominjam svojega otroštva, ker sem nagnjen k temu, da ne pozabljam detajlov. Kot veš, imam vulgo ime Kuka. Oče in mama sta govorila: "Lej, lej našega Kukca!" Nepozabljanje podrobnosti gre lahko celo do bolečine. Enako dobro se spomnim svojega življenja v stajci kot prvega razreda in punčke Borke, v katero sem se zaljubil. Spomnim se družinskega življenja, sestre, bratov, novoletne jelke in dedka Mraza. Šele ko sem imel deset let, sem izvedel, da nekateri dvoriščniki hodijo k verouku, imajo doma jaslice, vedo, kdo so Miklavž in parklji, in dobijo uro za birmo. Dejstvo, da so imeli doma svet, o katerem nisem nič vedel, je v meni vzbujalo zavist. Vse to sem poskusil nadoknaditi s strastnim branjem pravljič. Spominjam se pogostih obiskov očetovih prijateljev in starih tet, ki so pri nas več dni pridno štopale in šivale. Naše stanovanje, šest sob in kabinet za služkinjo, je bilo vedno polno. Kot fantiček sem zbrisal v mesto, z očetovimi notami pod pazduho, in če sem srečal koga, ki me je poznal in vprašal, kam grem, sem resno odgovoril, da imam aranžirko. Ali generalko. Ali vajo. Spomnim se, da smo kmalu začeli hoditi v Italijo k sorodnikom. Vse lepo je prihajalo od tam, saj veš, igrače, kavbojke, čigumiji, kolo, slikanice in "morje v flaški", sadni sok v steklenički.

Kušar: Ti si živel v kvadrantu hiš, posebej na Valvasorjevi so bili zelo različni, pomembni Slovenci.

Simoniti: Bila je zanimiva družba visokih političnih živin, intelektualcev in udbovcev, proletarcev in uradnikov. Tam je stanoval Edvard Kocbek in kar nekaj tistih, ki so ga nadzorovali, tudi udbovec visokega ranga. Tam so živeli zasliševalci z Golega otoka, hkrati pa tudi njihove žrtve. Tam je živela Vida Tomšič, pogumna in ostra revolucionarka,

pa tudi ljudje, ki jim je prav ona grenila življenje. Bili so tudi univerzitetni profesorji, umetniki, zdravniki, recimo pediater Marij Avčin, na pol boemi, kot sta bila moj oče in biolog Jovan Hadži, in vsi so se med seboj poznali. Nekaj let je pri Burgerjevih kot podnajemnik živel študent Jože Pučnik. Da smo živeli med mnogimi režimskimi privilegiranci, sem razumel šele pozneje, ko sem izvedel za ljudi, ki so jih odstranjevali ali onemogočali, in ko sem razumel, zakaj so "tovarišem" dobrote, ki jih ni bilo v trgovinah, vozili v velikih črnih limuzinah, imenovanih pšeničarji. V tretjem letniku gimnazije, ko smo se začeli globlje spraševati o naših sovražnikih, sem začel s sošolci grebsti po preteklosti. Hotel sem izvedeti, kaj so očetje prikrivali. Leta 1968 sem že marsikaj vedel, ne samo zato, ker sem Kocbeka včasih peljal z avtom na kako srečanje, včasih tudi oba z ženo, in mi je ob teh priložnostih marsikaj povedal; takrat sem že zelo pozorno prebral *Tovarišijo* in *Listino* in lažje spraševal.

Kušar: Ti je oče pripovedoval drobce neuradne zgodovine?

Simoniti: Doma smo vsi čutili primaren ponos, ker je bil oče partizan. Na fotografijah smo ga videli v uniformi, vedeli smo, da je bil tam skladatelj in dirigent, kulturnik, ki je sodeloval tudi v bojih. Partizanščina mu je dala neki ponos in samozavest, ki ga nista nikoli zapustila. O teh časih doma nismo veliko govorili, čeprav je oče odgovoril na vse, kar smo ga vprašali. Odgovoril je tako, da se njegove besede pozneje nikoli niso izkazale kot nekaj, kar ne bi ustrezalo resnici. Zaradi takšnega načina vem, da je moral vedeti tudi za to, kar danes tako mučno postaja del znane zgodovine: obračunavanja, teror partije, poboji.

Kušar: Ali se zaradi diplomacije nisi odločil za nobeno politično stranko?

Simoniti: Diplomati ne smejo biti aktivni v vrhovnih organih stranke, lahko pa so člani. Po eni strani si očitam svoj politični neangažma, toda po drugi vem, da sem nesposoben misliti s tujo glavo, kar je za politiko nujno razmišljanje, še slabše se podrejam "tropu" in strankarski disciplini.

Kušar: Čutiš to kot posebno kvaliteto?

Simoniti: Ne, ne. Meni je jasno, kaj je težje: ali se sam tolči ali biti znotraj institucionaliziranega tropa. Vem, da je politika izjemna grško-rimska iznajdba, zaradi katere različno misleči lahko živijo skupaj in

se jim ni treba ubijati. V šibki demokraciji, na primer naši, strankarski lažje delajo politično, akademsko in poslovno kariero. Za normalizacijo bomo rabili še nekaj deset let.

Kušar: Kdo je za tebe intelektualec?

Simoniti: Mhhh ... intelektualec v sodobnem svetu, predvsem v slovenski družbi, je tisti, ki zna reči ne. Vsekakor jasno pove: Tole še lahko, vendar od tu naprej mene ni več zraven. Ta meja se mi zdi bistvena, mnogo bolj kot to, da bi bil intelektualec več nastopanja, imel veliko informacij in mnenje o vseh stvareh. Intelektualec ne mara sveta, kakršen je, hoče ga spreminjati, zato ne more biti samo opazovalec. Kaj takega je lahko samo modrec. Intelektualci gradijo koncepte in bdijo nad praksami odgovornosti, brez njih izven oblasti ni sodobne svobode.

Kušar: So v samostojni Sloveniji zdaj odločilni tisti, ki jim slovenstvo ni dobrina?

Simoniti: Slovenski intelektualci in umetniki so med letoma 1910 in 1920 verjeli, da Jugoslavija ni zgrešen cilj. Ko je bila Kraljevina leta 1941 napadena, je dvajset let stara država kapitulirala v treh tednih, ker je ni hotel nihče braniti. Vsak si je izbral svojo obliko kolaboracije, samo partizanska vojska je bila vsejugoslovanska ... ampak vojna je prekletstvo! Tudi drugi poskus živeti v Jugoslaviji je po petinštiridesetih letih propadel. Obeh, kar iskrenih poskusov, ne moremo zanikati. V Evropski uniji nacionalno in etnično ni ogroženo, vendar tam, kjer smo prepuščeni samim sebi, recimo v uveljavljanju svobode, jasno kažemo civilizacijski in kulturni primanjkljaj. Preprosto nismo kos ne svobodi, torej ne demokraciji, ne republiki in ne liberalnosti. Zaenkrat je to pretežka naloga, vendar moramo uspeti, zato mislim, da gre pri slovenski identiteti bolj za to, da moramo en njen del spremeniti. Predvsem odpor do svobode.

Kušar: Ti boš gotovo rekel, da je naša preteklost rezultat naše neomikanosti, kajne, česar se še ne zavedamo.

Simoniti: Če bi o preteklosti, to je delitvi duhov, vojni, državljski vojni in povojnemu terorju komunistov današnja generacija, ne glede na to, na kateri strani državljskega spopada so naši predniki bili, dosegla enotno mnenje o strašnem času, ko so nas ubijali drugi in ko smo

se ubijali med seboj, bi res naredili velik civilizacijski korak naprej. Tudi preteklost se nam, podobno kot svoboda, kaže kot pretežka naloga. Na srečo so to rešljive težave, saj danes naše življenje teče tako, da se med sabo ne pobijamo. Dokler smo v Evropski uniji, smo varni pred samimi sabo, kljub temu da smo dvajset let demokracije uporabili za izgradnjo slabe družbe. Današnja "demokracija" pa razkriva nekaj bistvenega, in sicer kakšni smo v resnici; kaže, da je pokvarjenost postala močno lepilo sistema in zelo enakomerno je razporejena v vseh institucijah družbe: od vlade do tovarne marmelade, od škofije do filantropije, od elektrarne do mlekarne, od akademije do kirurgije, od trgovcev pa do lovcev.

Kušar: Upam, da ne bo kdo zaključil, da bi bili Slovenci zelo civilizirani, če bi leta 1940 stoodstotno pristali na revolucionarni dialektični materializem, ker so meščani, ki so šli v OF, po vojni tudi postali razredni sovražniki.

Simoniti: Vidiš, da je koncept sovražnika v Evropi stalnica! Enkrat so za ubijanje namenjeni heretiki, drugič judje, pa muslimani, pred kratkim še razredni sovražniki. Toda prepričan sem, da se nam naše zgodovinsko slabo lahko ponovi samo kot še slabše, zato mi je jasno, kako pomemben je skupni spomin. Podobno velja za mnoge evropske narode. Nemci se upravičeno boje samih sebe – sprožili so obe svetovni vojni –, zato pravijo, da jih Evropa ne sme pustiti samih.

Kušar: Ali priznajo zlo v sebi tudi Francozi? Kaj pa Angleži? Kaj so počeli civilizirani nizozemski vojaki v devetdesetih letih v Bosni in tudi v Afriki?

Simoniti: Najbolj civilizirani so najbolj barbarski. Ne pozabimo, da so inkvizicija, geto, koncentracijska taborišča, holokavst, jedrska bomba in podobni dosežki iznajdbe visoko razvite zahodne kulture. Ko se je Zahod širil po planetu, je pred seboj mlel vse, kar je bil sposoben zmleti. Indijance je zmlel do konca, Indijce pa, ker so bili družba z zelo visoko kulturo, le toliko, kolikor je zmožel. Afričane ponižuje še danes. Kdor dela zlo zaradi oprijemljivih koristi, bo vedno poskrbel za močno legitimiteto svojega početja. V judovsko-krščanski tradiciji so za brutalno, genocidno obračunavanje s tujimi kulturami iskali moralni temelj, zato so znameniti pravniki, na primer Vitoria, Suarez, Grotius, priskočili na pomoč Vatikanu in "dokazali", da imata Španija, Portugalska in drugi naravno pravico z nasiljem širiti pravo vero med

Indijanci. Pravo je sploh komplic slabega v zgodovini Zahoda, ki se svoji zatiralski filozofiji in praksi tudi danes ni odrekel. Neizmerno bogatenje in požrešnost se da vedno teološko in ideološko utemeljiti. Razlika med grško-rimsko in judovsko-krščansko tradicijo je v tem, da je slednja s teologijami, ideologijami o Bogu, upravičevala mučenje, ubijanje in ropanje. Grki in Rimljani so bili sicer zelo ekspanzivni ter so se kar naprej vojskovali in pobijali, vendar nikoli v imenu Zeusa ali Jupitra. *Biblija* zato ostaja veliko skladišče inspirativnega nasilja. Cortez je Aztekom pobral vse zlato in jih še 68.000 pobil, vendar mu je njegov krščanski Bog pomagal pri vsem, doma pa mu je duhovnik dal odvezo, ker je to počel za Božjo slavo.

Kušar: Imaš prav, gotovo je Cortez dobil odvezo. Morda celo brez kesanja. A vemo, kako težko se je soočil sam s sabo, ko je umiral, zagrenjen, kljub odvezi. Luciferični um zna še tako čisto stvar izrabiti za hudobne reči, ker čista rjuha več umazanije popivna kot umazana.

Simoniti: Ja, lepo govoriš, ampak ti tudi veš, da krščanski Bog odpusti vse grehe, samo enega ne. Tistega zoper sv. Duha, kar pomeni, da lahko počenjaš, kar hočeš, in vse ti bo oproščeno, če ne boš odpadel od Njega. Tudi tebi Kristus obljublja odvzem vseh grehov, če le ne boš odpadla od krščanstva. Seveda veva, da so te čudne reči iznajdba Cerkve in ne Kristusa.

Kušar: Če bi Kristus propagiral vojskovanje, bi ga v vrtu Getsemani najbrž spremljalo vsaj dvanajst legij oboroženih angelov. Manjka ti kazen, kajne, jasna obsodba, ne kar odveza?

Simoniti: S kaznijo podučimo, kako se ne sme ravnati, hkrati drugim povemo, da se bo z njimi zgodilo enako, če bodo tako ravnali, in tretje sporočilo je, da kazni vrednemu damo vedeti, kako ga lahko za vedno uničimo. Ampak še pomembneje je razumeti, da pravic ni, če ni nikogar, ki bi jih uveljavil, in za to imamo državo. Kadar imamo predstave, kaj je etično in moralno, moramo vedeti, da se je zanje v demokraciji treba boriti; to je namen politike. V stranki in v parlamentu moraš prepričati ljudi in si izboriti, kar misliš, da je prav. Celotna zgradba zahodne svobode stoji na posamezniku; njega je treba zaščiti zato, ker se ideje rodijo v eni glavi in ker brez njega ni dobre družbe. Zato moramo biti zainteresirani za svobodnega posameznika, kljub temu da mnogi mislijo, da bodo lažje živeli, če bodo drugega naredili takšnega, kakršni so sami. Če jim ne bo uspelo, ga bodo pa

ubili. Današnji fundamentalisti in klerikalci so pripravljeni drugemu narediti vse tisto, kar ne bi hoteli, da naredijo njim.

Kušar: Ampak njim so že naredili. Ali niso zato postali fundamentalisti in teroristi? Ali ne dela Izrael v palestinskih taboriščih sam fundamentalistov?

Simoniti: Kot veš, sem začel kariero na Bližnjem vzhodu in v vsakodnevnem življenju sem videl delovanje monoteistične religije. Sovraštvo, ki je stoletja *modus operandi et vivendi*, spodbujajo religije. Arabci sovražijo jude, judi vedo, da jih želijo pobiti do zadnjega, kot so jih hoteli pobiti nacisti, kristjani prezirajo muslimane in od vekomaj sovražijo jude. To pomeni, da moramo v vsakdanjem življenju preverjati funkcioniranje "odrešenjskih idej", ki so v temelju monoteizmov.

Kušar: Povej mi, prosim, ali Slovenci razumemo, kaj je pravičnost?

Simoniti: Eni mislijo, da gre za krščansko, drugi za komunistično izmišljijo, ki ždi v pobožnih babicah ali izumirajočih prvoborcih. Sam mislim, da je nepravičnost sinonim za slabo medsebojno ravnanje, stanje, ki ga imamo danes. Ne potrebujemo enakosti pred Bogom, potrebujemo enakovrednost med seboj. Pravičnost je v prvi vrsti stvar svobode, ki je osvoboditelji leta 1945 niso hoteli. Osamosvojitelji Slovenije je pa ne zmorejo, morda tudi nočejo. Država je velika stvar, še večja od nje pa je svoboda, a kaj, ko v očeh biznisa svoboda preveč stane. Prodornih menedžerjev, ki imajo raje učinkoviti razsvetljeni absolutizem, seveda ne zanima, da se tako ustvarja samo slaba družba. Tudi nekateri politiki trdijo, da je mogoče v imenu varnosti zmanjševati svobodo, vendar tako pridemo do popolnega nasprotja varnosti. Ko izgubimo svobodo, pristanemo v absolutni nevarnosti. Slabe družbe uspeh povezujejo z brutalno učinkovitostjo, s čim manj ustvariti čim več. Kadar potrebe zadovoljujemo z rastjo, davimo demokracijo. Konceptualna in praktična posledica takšne filozofije uspeha je odvečnost ljudi. Če pa ljudje oblasti postanejo odveč, bo takoj zmanjšala pravice, ki si jih je zahodni človek v stoletjih izboril dobesedno s hektolitri krvi. Te prigarane pravice zdaj jemljejo ljudem na "mehak" način, enostavno z "znanstvenim izračunom učinkovitosti", ki ga izdeluje akademsko neizobraženstvo. Prav ideje, ki so jih podpirali Nobelovi nagrajenci za ekonomijo zadnjih petnajst let, le redke izjeme jih niso, razkrivajo mizerijo "znanstvenega" antihumanizma.

Iz takšnih prepričanj se hitro oblikujejo ideje, da se odvečnost ljudi učinkovito rešuje z vojno in revščino. Zanimivo je, da so v Evropi prav kraljevine dosegle najvišjo raven dobre družbe: Nizozemska, Danska, Norveška, Švedska in Britanija. Pravična družba vsekakor ni utopija. Prepričan sem, da se Slovenci lahko učimo od Norveške in Finske, če se že nečemo od Avstrije, ki je ustvarila zavidljivo raven dobre družbe.

Kušar: Ljubljana je ena od srednjeevropskih prestolnic. Kako jo primerjaš z drugimi?

Simoniti: Večkrat sem bil v mestih od Talina do Zagreba, ki imajo dolgo preteklost, veliko baroka in latinščino v šoli. Talin in Riga sta bolj germanska. Mesta sem obiskoval sistematično zato, ker me še vedno boli, da je Ljubljana najbolj zanemarjena. Vsa srednjeevropska mesta je socializem zaznamoval z značilno depresivnostjo, sistematično jim je razdrapal arhitekture od baroka do secesije, v Pragi celo do bauhausa, in jih nastlal s povojnim modernizmom, ki naj bi dokazoval uspešnost novih režimov. Vidimo, da se povojni modernizem stara posebno grdo. Vem, da je eden od kandidatov za župana Prage obljubljal, da bo porušil veliko "socialistične" arhitekture, če bo zmagal. Ampak ni. Župan Stockholma je napovedal rušenje modernističnega citya, če bo mesto dobilo Olimpijske igre. Pa jih ni. V Berlinu, kjer je denar, z nemalo privoščljivosti rušijo reprezentativne objekte socialistične oblasti, pritožbe so skoraj neslišne, saj na novo zidajo, v drugi svetovni vojni in socializmu porušeni barok, klasicizem in secesijo. Za Ljubljano sta famozni Ravnikarjevi stolpnici in odurno parkirišče nerešljiv estetski problem. Okornost kulturnega hrama vulgarizira mestni prostor. Trg republike je in bo po estetski in funkcionalni plati vedno nekaj napačnega. Za to so uničili skoraj 10.000 metrov že kultivirano urbaniziranega prostora z vilami, lepim parkom, ki se je imenoval Cicibanov gaj in ki ga je obdajal impresivni Plečnikov zid. Ta "modernizem" se stara hitreje od mode in ne presega mentalitete stila. Razmislimo, če ni morda prav ta radikalno zanemarjen srednjeevropski socialistični modernizem tako jasno razkril svoje "grdote" in s tem pokazal, da je povsod po Evropi nastajala arhitektura, s katero se danes nihče ne identificira. Samo še fenom arhitekture je žal, kadar se takšne zgradbe podirajo, zato so, upravičeno, ustanovili mednarodno organizacijo za njihovo zaščito.

Kušar: Reka pa da mestu že sama več vitalizma, kajne?

Simoniti: Obrežje Ljubljance deluje kot najdaljši šank v Srednji Evropi, ampak tu uživajo mladi in turisti, in to je pomembno. Moramo biti na preži, ker mestni urbanisti grozijo s "šopki stolpnic" in glomaznimi brutalizmi tujega kapitala. Čeprav se je med obema vojnama začel dober urbanizem, danes to dejavnost razumejo kot zgoščevanje – čim več na enem metru –, kar stopnjuje neznosnost bivanja. Morda zato, ker Slovenci, podobno kot Slovaki, o glavnem mestu odločamo šele sto let. Estoncem in Latvijcem je nepredvidljiva zgodovina dala prelep Talin in Rigo. Hanzeatska Riga ima takšne hiše, da bi vsaka lahko stala v Stockholmu, ki je najbolj urbano glavno mesto Evrope.

Kušar: Je na diplomatskih banketih prijetno, kot si predstavljamo državljani?

Simoniti: Diplomacija je stoletja razvijala mnoge oblike družabnosti, ki so morale zadostiti vsemu, kar država potrebuje: prestižu, moči, glamurju, časti, ceremonialu, etiketi, protokolu, preseansu, to je pravilom kje, kdaj in zakaj ima nekdo pravico biti pred nekom. Spomnim se, ko so se mize tekmovalno šibile od količin in izvirnosti, česar je zmeraj manj. Zdaj diplomati na sprejemih stojijo, ne vedo, kaj jedo, ker morajo poslušati, kaj se govori. Priča smo kulinaričnemu, oblačilnemu in ceremonialnemu poenostavljanju, vendar stare države še vedno veliko dajo na "vidno in slavnostno". Do neznosnosti se je povečalo število sprejemov; le-ti so za diplomate delo, ki sledi tistemu v pisarni, zato smo zvečer že pošteno zmahani. Vsak hoče čim prej zbrisati; v žargonu se temu reče *to take a French leave* oziroma *prendre la fuite anglaise*. Zaradi zasičenosti s sprejemi bi morda nove države, tudi Slovenija, denar, namenjen za velike državne sprejeme, namenile na primer za štipendije in nihče ne bi opazil, da sprejema ni bilo.